

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จารึกเป็นข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือสูงเพราะเป็นหลักฐานที่เขียนหรือบันทึกขึ้นโดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือหลังจากเหตุการณ์ไม่นานนัก จารึกจึงถือเป็นหลักฐานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา อักษรวิทยา ตลอดจนภาษาถิ่น^๑ การค้นพบจารึกแม้เพียงหลักเดียวก็อาจก่อให้เกิดประโยชน์ต่อวงวิชาการอย่างมหาศาล ตัวอย่างเช่น ศิลลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหง นับเป็นหลักฐานสำคัญของชาติที่ให้ความรู้เกี่ยวกับอารยธรรมความเจริญของไทย ในสมัยสุโขทัย โดยเฉพาะความเจริญในด้านการรู้หนังสือ ขนบธรรมเนียมประเพณีทางพระพุทธศาสนา การให้เสรีภาพแก่ประชาชน และรูปอักษรในจารึกของพ่อขุนรามคำแหงยังเป็นแม่แบบของอักษรไทยที่มีวิวัฒนาการเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน” อีกตัวอย่างหนึ่งคือ จารึกวัดช้างค้ำ (น.น. ๓) จังหวัดน่าน จารึกหลักนี้เป็นจารึกที่บันทึกด้วยอักษรธรรมล้านนาเพียงไม่กี่หลักที่มีการเขียนคำที่ประสมด้วยสระ <โ> กับ <ไ> แยกจากกันอย่างเป็นระบบ ในขณะที่จารึกอักษรธรรมล้านนาหลักอื่นๆ เขียนด้วย <โ> ทั้งหมด จารึกหลักนี้จึงทรงคุณค่าทางทั้งทางด้านภาษาศาสตร์และนิรุกติศาสตร์ที่แสดงว่าครั้งหนึ่งคนล้านนาจะเคยออกเสียงสระทั้งสองต่างกัน ด้วยคุณค่าของจารึกดังที่กล่าวมา จึงสมควรเก็บรวบรวมจารึกที่ตกสำรวจตามพื้นที่ต่างๆ ก่อนที่จะถูกทำลายไปทั้งโดยธรรมชาติและด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของมนุษย์เอง

ในพื้นที่ทางใต้สุดของจังหวัดน่าน คือ บริเวณอำเภอนาน้อยและอำเภอนาหมื่น ยังมีจารึกที่ตกสำรวจอีกเป็นจำนวนมาก ที่ผ่านมายังไม่มีการเก็บข้อมูลอย่างจริงจัง ซึ่งอันที่จริงแล้วทั้งสองอำเภอนี้มีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก เพราะมีประวัติศาสตร์มายาวนานและเป็นหัวเมืองสำคัญมาก่อน เดิมอำเภอนาหมื่นเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอนาน้อย ภายหลังจึงได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น

---

^๑ โครงการวิจัยการปริวรรตและชำระจารึกล้านนา, **จารึกล้านนา ภาค ๑ เล่ม ๑ : จารึกจังหวัดเชียงราย น่าน พะเยา แพร่** (กรุงเทพฯ : มูลนิธิเจมส์ เจชดับเบิลยู. ทอมป์สัน จัดพิมพ์ในโครงการสมเด็จพระรัตนราชสุภาวสยามบรมราชกุมารี พระชนมายุครบ ๓ รอบ, ๒๕๓๔), (๑๗).

^๒ ก่องแก้ว วีระประจักษ์, “จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช : มรดกความทรงจำโลก,” **ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง** (กรุงเทพฯ : สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๔๗), ๒๓๑.

อำเภอ ในอดีตอำเภอนาน้อยมีชื่อว่า "เมืองจั่ว" หรือ "เมืองศรีษะเกษ" ส่วนอำเภอนาหมื่นมีพื้นที่ครอบคลุมเมืองโบราณ ๒ เมือง คือ "เมืองหิน" และ "เมืองลี" ทั้งสามเมืองต่างขึ้นตรงกับเมืองน่าน และถือเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญ เพราะเป็นทางผ่านสำหรับติดต่อกับหัวเมืองทางใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งรวบรวมกำลังไพร่พลและเป็นศูนย์อำนาจของเจ้านายถึงสองพระองค์ก่อนที่ได้ขึ้นครองเมืองน่าน คือ พระญาณมงคลวรยศ เจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ ๕๖ (ครองเมืองระหว่าง พ.ศ.๒๓๒๖ - ๒๓๒๙) และเจ้าฟ้าอิทธิวรวิบูลย์ เจ้าผู้ครองนครน่านองค์ที่ ๕๗ (ครองเมืองระหว่าง พ.ศ.๒๓๒๙ - ๒๓๕๓) ด้วยเหตุที่เมืองทั้งสามเป็นเมืองสำคัญและมีความรุ่งเรืองมาแต่ครั้งอดีต จึงปรากฏหลักฐานการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน และการสร้างศิลปวัตถุเป็นจำนวนมาก ทั้งโดยการอุปถัมภ์ของเจ้าผู้ครองนคร ข้าราชการบริวาร พระภิกษุสามเณร ตลอดจนอุบาสก อุบาสิกาผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา

จากทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าอำเภอนาน้อยและอำเภอนาหมื่นเป็นพื้นที่ที่ควรจะได้ทำการสำรวจและรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ประเภทจารึกอย่างจริงจัง เอกสารที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่เนื้อหาสาระของจารึกที่พบในพื้นที่ทั้งสองอำเภอมีอยู่เพียง ๔ รายการเท่านั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ดำเนินโครงการศึกษาและปริวรรตจารึกที่พบในพื้นที่ทั้งสองอำเภอ เริ่มตั้งแต่การสำรวจจารึกพร้อมทั้งถ่ายภาพและหรือทำสำเนาจารึก การปริวรรตอักษรโบราณในจารึกมาเป็นอักษรปัจจุบัน การสรุปใจความสำคัญของจารึกแต่ละหลัก การวิเคราะห์เนื้อหาของจารึกโดยภาพรวม และการจัดทำศัพท์านุกรม ทั้งนี้เพื่อเป็นการขยายองค์ความรู้ทางวิชาการในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ ของทั้งสองอำเภอและของจังหวัดน่านโดยภาพรวมให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อสำรวจและรวบรวมภาพถ่ายและ/หรือสำเนาจารึกที่พบในอำเภอนาน้อยและอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน
๒. เพื่อศึกษาจารึกที่สำรวจพบด้วยวิธีการปริวรรตเป็นอักษรไทยปัจจุบัน วิเคราะห์เนื้อหา และจัดทำศัพท์านุกรม
๓. เพื่อเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับจารึกที่สำรวจพบในรูปแบบบทความ หนังสือ และเผยแพร่ในฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย บนเว็บไซต์ <http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/> ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

ในงานวิจัยนี้จะศึกษาและเปรียบเทียบเจาะริก คือ ข้อความที่จารหรือสลักบนแผ่นรองรับที่เป็นวัสดุแข็งและคงทนถาวรเท่านั้น แต่อนุโลมจารึกบนผ้าพระบฏ วัตถุนาเตา ๒ (นน.๒๐๙๔) ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าทรงคุณค่าและวัสดุมีแต่จะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา สมควรที่จะรวมเอาไว้ในงานวิจัยนี้ด้วย ทั้งนี้จะไม่นับรวมเอกสารประเภทใบลานและพับสาเพราะถึงแม้ว่าจะเป็นเอกสารที่ทรงคุณค่าไม่แพ้กัน แต่ด้วยข้อจำกัดเรื่องเวลาและงบประมาณ ผู้วิจัยจึงไม่สามารถจะเก็บข้อมูลจากใบลานและพับสาในเขตอำเภอขนานน้อยและอำเภอหนามื่นซึ่งมีเป็นจำนวนมากได้

๑.๔ วิธีการศึกษาวิจัย

๑. สืบรวจจารึกที่พบในเขตอำเภอขนานน้อยและอำเภอหนามื่น จังหวัดน่าน โดยลงพื้นที่สำรวจทุกวัดในพื้นที่ทั้งสองอำเภอ รวมถึงสถานที่ที่มีผู้ให้ข้อมูลว่ามีจารึกเก็บรักษาอยู่ (รายชื่อวัดและสถานที่ที่ได้ทำการสำรวจทั้งหมดได้แสดงไว้ในภาคผนวก ข ทำயงานวิจัยฉบับนี้)

๒. ถ่ายภาพจารึกและ/หรือทำสำเนาจารึก รวมถึงถ่ายภาพวัดหรือสถานที่ที่พบจารึก

๓. รวบรวมข้อมูลจารึกที่ได้จากการสำรวจตามหัวข้อต่อไปนี้ (อาจจะไม่ครบทุกหัวข้อ)

- ๓.๑ ชื่อจารึก
- ๓.๒ อายุของจารึก
- ๓.๓ เนื้อหาโดยสรุป
- ๓.๔ อักษร
- ๓.๕ ตัวเลข
- ๓.๖ ภาษา
- ๓.๗ วัตถุประสงค์จารึก
- ๓.๘ ขนาดวัตถุจารึก
- ๓.๙ จำนวนด้าน
- ๓.๑๐ จำนวนบรรทัด
- ๓.๑๑ ลักษณะการบันทึก
- ๓.๑๒ สภาพของวัตถุจารึกและอักษร
- ๓.๑๓ ที่อยู่ปัจจุบัน
- ๓.๑๔ การพิมพ์เผยแพร่
- ๓.๑๕ ข้อสังเกตและรายละเอียดเพิ่มเติม (ถ้ามี)

๔. ปรีวรรัตนอักษรในจารึกเป็นอักษรไทยปัจจุบัน จัดทำคัพพทานุกรม และวิเคราะห์เนื้อหาที่ปรากฏในจารึก แล้วส่งให้ที่ปรึกษาโครงการวิจัยตรวจและให้คำแนะนำเพิ่มเติมเป็นระยะจนเสร็จสมบูรณ์

๕. เผยแพร่ในรูปบทความ หนังสือ และเผยแพร่ในฐานะข้อมูลจารึกในประเทศไทยบนเว็บไซต์ <http://www.sac.or.th/databases/inscriptions/> ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

๑.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่เนื้อหาสาระของจารึกที่พบในเขตอำเภอน่านน้อยและอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่านมีทั้งหมด ๔ รายการ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

จารึกวัดหัวทุ่ง พ.ศ. ๒๓๓๖ พบที่วัดหัวทุ่ง ต. นาน้อย อ. นาน้อย จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนาบนแผ่นหินชนวนสีดำด้านเดียว จำนวน ๑๙ บรรทัด เนื้อหาในจารึกกล่าวถึงการสร้างอุโมงค์โขง (อาคารหลังเล็กลักษณะเหมือนอุโมงค์) และพระพุทธรูป ๒ องค์ โดยมีสถูเจ้าโหราเป็นประธานฝ่ายบรรพชิต และเจ้าฟ้าอิศวรปฏิญญา เจ้าเมืองน่าน เป็นประธานฝ่ายฆราวาส พร้อมด้วยพระญาติ ข้าราชการบริวาร และชาวบ้านหัวทุ่ง ร่วมกันสร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๓๖^๑

จารึกวัดน่านน้อย พ.ศ. ๒๓๖๐ พบที่วัดน่านน้อย ต. นาน้อย อ. นาน้อย จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนาบนฐานพระพุทธรูปไม้ปางมารวิชัย จำนวน ๑๑ บรรทัด เนื้อหาในจารึกกล่าวถึงขนานสุบิน พร้อมด้วยบุตรและภรรยาได้สร้างและถวายพระพุทธรูปองค์ดังกล่าวเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๖๐ เพื่อให้เป็นที่สักการบูชาแก่คนและเทวดาทั้งหลาย^๒

จารึกวัดน่านน้อย พ.ศ. ๒๓๓๖ พบที่วัดน่านน้อย ต. นาน้อย อ. นาน้อย จารึกด้วยอักษรธรรมล้านนาบนฐานพระพุทธรูปทองสำริดปางมารวิชัย มีจารึกอยู่ด้านหน้าฐานพระพุทธรูปจำนวน ๓ บรรทัดและมีข้อความหลังอีก ๑ บรรทัด เนื้อหาในจารึกกล่าวถึงเจ้าฟ้าอิศวรปฏิญญาพร้อมด้วย

---

^๑ อันส์ เทนส์, พรรณณีเพ็ญ เครือไทย และศรีเลา เกษพรหม, **ประชุมจารึกล้านนาเล่ม ๕ : จารึกในพิพิธภัณฑ์ฯ น่าน และจารึกเมืองน่านที่น่าสนใจ** (เชียงใหม่ : คลังข้อมูลจารึกล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗), ๑๗ - ๓๓.

^๒ เรื่องเดียวกัน, ๑๕๕ - ๑๖๕.

พระญาติ หมื่นศรีสรรพช่าง (ช่างออกแบบหล่อ) และอาจารย์รุ่น (ผู้จารึก) ได้ร่วมกันสร้างพระพุทธรูปองค์นี้ถวายในปี พ.ศ. ๒๓๓๖ พร้อมทั้งอธิษฐานขอให้ได้พบกับพระนิพพาน^๕

จารึกพระบวรวิธานนาถา พ.ศ. ๒๓๕๘ พบที่วัดนาถา ต.ศรีระเกษ อ.น่าน้อย เขียนด้วยอักษรธรรมล้านนาบนผ้าพระบฏ จำนวน ๗ บรรทัด เนื้อหากล่าวว่า ปี พ.ศ. ๒๓๕๘ ธรรมชัยภิกษุพร้อมด้วยบิดาได้เขียนผ้าพระบฏนี้ เพื่อเป็นปัจจัยให้ได้พบความสุขทั้งทางโลกิยะ โลกุตระ และสุขในพระนิพพาน^๖

๑.๖ ข้อตกลงเบื้องต้นและหลักเกณฑ์การปริวรรต

๑. เนื่องจากจารึกที่ได้จากการสำรวจและศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ ส่วนใหญ่ยังไม่มีการเขียนมาก่อน ผู้วิจัยจึงได้ขอความอนุเคราะห์จากสำนักหอสมุดแห่งชาติในการจัดทำทะเบียนจารึกใหม่ การเรียกชื่อจารึกในงานวิจัยนี้จะขึ้นต้นด้วยชนิดของวัตถุจารึก ตามด้วยแหล่งที่พบ ตามด้วยหมายเลขลำดับของจารึกตามแหล่งที่พบ และปิดท้ายด้วยเลขทะเบียนจารึกที่จัดทำโดยสำนักหอสมุดแห่งชาติ ซึ่งจะเขียนไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ เช่น จารึกฐานพระพุทธรูป วัดนาถา ๒ (น.น. ๒๐๕๓) หมายถึง จารึกหลักนี้มีวัตถุจารึกเป็นฐานพระพุทธรูป พบที่วัดนาถา อ.น่าน้อย จังหวัดน่าน เป็นจารึกลำดับที่ ๒ ที่ผู้วิจัยได้สำรวจที่วัดแห่งนี้ และเลขทะเบียนของจารึกหลักนี้ที่จัดทำโดยสำนักหอสมุดแห่งชาติ คือ น.น. ๒๐๕๓ โดยที่อักษร น.น. ย่อมาจาก “น่าน”

๒. ถ้าจารึกหลักใดไม่ปรากฏศักราชจะประมาณอายุเอาไว้เป็นพุทธศตวรรษ และถ้าจารึกหลักใดบอกศักราชเป็นปีจุลศักราช ผู้วิจัยจะเทียบเป็นปีพุทธศักราชตามการนับแบบรัตนโกสินทร์ คือ บวกด้วย ๑๑๘๑ ซึ่งจะช้ากว่าการนับปีแบบลังกาและล้านนาที่บวกด้วย ๑๑๘๒ ไป ๑ ปี

๓. วิธีการปริวรรตหรือถ่ายถอดอักษรในคำจารึก ผู้วิจัยได้ปรับปรุงหลักเกณฑ์บางประการ โดยได้แนวคิดจากบทความเรื่องเกี่ยวกับจารึก หัวข้อย่อยที่ ๒ เรื่องการใช้เครื่องหมายในการปริวรรตข้อความในจารึก ของศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ซึ่งท่านได้ยึดแนวทางที่ใช้สัญลักษณ์ในการศึกษาจารึกตามมติของที่ประชุม International Congress of Orientalists ณ เมืองเลเดน (Leiden) ประเทศเนเธอร์แลนด์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ตามที่ปรากฏในหนังสือชื่อ

^๕ เรื่องเดียวกัน, ๒๒๙ - ๒๔๐.

^๖ กระณีการ วิมลเกษมและคณะ, “รายงานเบื้องต้นการวิจัยเรื่องจารึกเมืองน่าน: การศึกษาด้านอักษรวิทยาและสาส์นดะ,” ใน **ภาษาจารึก ฉบับที่ ๑๑ : สารัตถะจากจารึกและวรรณกรรมท้องถิ่น ๕๐ ปี ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร**, ๓๓๕ - ๓๓๗ (กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒)

The study of Greek inscriptions ของ Geoffrey Woodhead” นอกจากนี้ผู้วิจัยยังปรับปรุงจากหลักเกณฑ์การปริวรรตของโครงการวิจัยการปริวรรตและชำระจารีกล้านนา ตามที่ปรากฏในหนังสือจารีกล้านนา ภาค ๑ เล่ม ๑ : จารึกจังหวัดเชียงราย น่าน พะเยา แพร่” และจากหลักเกณฑ์การปริวรรตของคลังข้อมูลจารีกล้านนา สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในงานวิจัยนี้ได้กำหนดหลักเกณฑ์การปริวรรตหรือการถ่ายถอดอักษรในจารีกล้านนาเป็นอักษรไทยปัจจุบันไว้ ๒ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ปริวรรตอักษรในจารีกล้านนาเป็นอักษรไทยปัจจุบันตัวต่อตัวตามอักขรวิธีในจารีกล้านนา ข้อความที่ถอดในขั้นนี้เรียกว่า **“คำจารึก”** โดยจะเขียนเรียงตามลำดับบรรทัดของจารีกล้านนาไว้ทางด้านซ้ายของหน้ากระดาษ

การถ่ายถอดในขั้น **“คำจารึก”** มีรายละเอียดตามลำดับดังนี้

๑. การปริวรรตเทียบอักษร

- ๑.๑ พยัญชนะตัวเต็ม
- ๑.๒ พยัญชนะตัวเชิง
- ๑.๓ สระลอย
- ๑.๔ สระจม
- ๑.๕ วรรณยุกต์ (องค์การมหาชน)
- ๑.๖ อักษรพิเศษและคำพิเศษ
- ๑.๗ ตัวเลข
- ๑.๘ เครื่องหมายและลักษณะการใช้เครื่องหมาย

๒. การใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ในคำจารึก

- ๒.๑ จุดใต้ตัวอักษรจำนวน ๑ จุด
- ๒.๒ จุดเหนือตัวอักษรจำนวน ๑ จุด
- ๒.๓ จุดใต้ตัวอักษรจำนวน ๒ จุด

---

^๑ ประเสริฐ ณ นคร, “เรื่องเกี่ยวเนื่องกับจารึก,” ใน สารนิพนธ์ประเสริฐ ณ นคร, นิยะดา เหล่าสุนทร, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), ๙๙ - ๑๐๐.

^๒ โครงการวิจัยการปริวรรตและชำระจารีกล้านนา, จารีกล้านนา ภาค ๑ เล่ม ๑ : จารึกจังหวัดเชียงราย น่าน พะเยา แพร่, (๒๐๓) - (๒๔).

๒.๔ จุดระดับเส้นบรรทัด

๒.๕ ส่วนของเส้นตรง

๒.๖ วงเล็บมน

๑. การปริวรรตเทียบอักษร

๑.๑ **พยัญชนะตัวเต็ม** พยัญชนะตัวเต็ม หมายถึง พยัญชนะที่เขียนเต็มรูป ให้เขียนเมื่ออักษรตัวนั้นทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นหรือทำหน้าที่เป็นตัวสะกดในบรรทัดเดียวกับพยัญชนะต้น การปริวรรตเทียบรูปพยัญชนะตัวเต็มในงานวิจัยเป็นดังตารางข้างล่างนี้

อักษรธรรมล้านนา	อักษรปริวรรต		อักษรธรรมล้านนา	อักษรปริวรรต
๓	ก		ง	ข
๔	ข		ค	ค
๕	ค		ง	ฃ
๖	ง		จ	จ
๗	ฉ		ช	ช
๘	ช		ฌ	ญ
๙	ฌ		ฎ	ฎ
๑๐	ฎ		ฏ	ฏ
๑๑	ฏ		ฐ	ฐ
๑๒	ฐ		ฑ	ฑ
๑๓	ฑ		ฒ	ฒ
๑๔	ฒ		ณ	ณ
๑๕	ณ		บ ^{๑๑}	บ
๑๖	บ ^{๑๑}		ป	ป
๑๗	ป		ผ	ผ

^{๑๑} ตัวอักษร <๒> นี้ ในชั้น "คำจารึก" จะปริวรรตเป็นรูปอักษร <๓> เพียงตัวเดียว แต่ในชั้น "คำอ่าน" ถ้าหากเป็นคำภาษาบาลีจะสะกดเป็น <๓> อย่างไรก็ตามไม่ค่อยพบอักษรตัวนี้ทำหน้าที่เป็นพยัญชนะต้นมากนัก ส่วนมากทำหน้าที่เป็นตัวสะกด และถ้าหากเป็นคำภาษาล้านนาจะสะกดเป็น <๓> เช่น ๒ (ติ) ติ

^{๑๑} ในชั้น "คำจารึก" ถ้าหากเป็นคำภาษาบาลีจะปริวรรตรูปอักษร <๖> เป็น <๖> แต่ในชั้น "คำอ่าน" จะสะกดคำนั้นเป็น <๖> ทั้งนี้เพราะภาษาบาลีไม่มีหน่วยเสียง /บ/ เช่น ๖๑๕ (บรม) บรม "อย่างยิ่ง, ที่สุด"

อักษรธรรมล้านนา	อักษรปวิวรรต	อักษรธรรมล้านนา	อักษรปวิวรรต
๓	พ	໓	ฟ
๓	ภ	໔	ม
๓	ย	໕	ร
๓	ล	໖	ว
๓	ศ	໗	ษ
๓	ส	໘	ห
๓	พ	໙	อ
๓	ฮ	໑໐	ฮย
๓	ฤ		

๑.๒ พยัญชนะตัวเชิง พยัญชนะตัวเชิง หมายถึง ตัวอักษรที่ใช้เขียนเพื่อทำหน้าที่เป็น ตัวสะกด ตัวควบกล้ำ หรือตัวตามในภาษาบาลี โดยจะเขียนไว้ได้พยัญชนะตัวเต็มหรือสระจม สำหรับรูปพยัญชนะตัวเชิง ๖ (+) มีช้อยยกเว้น คือ เมื่อเป็นตัวควบกล้ำจะเขียนไว้ทางด้านหน้า ของพยัญชนะต้น การปวิวรรตเทียบรูปพยัญชนะตัวเชิงในงานวิจัยเป็นดังตารางข้างล่างนี้ ซึ่งในที่นี้ จะแสดงเฉพาะพยัญชนะตัวเชิงที่มีรูปแตกต่างไปจากรูปพยัญชนะตัวเต็มเท่านั้น

อักษรธรรมล้านนา	อักษรปวิวรรต	อักษรธรรมล้านนา	อักษรปวิวรรต
๓ ⁺	ณ	໓ ⁺	น
๓ ⁺	บ	໔ ⁺	พ
๓ ⁺	ม	໕ ⁺	ย
๓ ⁺	ร	໖ ⁺	ล
๓ ⁺	ษ	໗ ⁺	ส
๓ ⁺	ฮย		

๑.๓ สระลอย สระลอย หมายถึง สระที่สามารถทำหน้าที่เป็นพยางค์หรือคำได้โดยไม่ต้องประสมกับพยัญชนะ ในภาษาบาลีและสันสกฤต สระลอยจะทำหน้าที่เป็นพยางค์แรกของคำ

อาทิ อีลา หมายถึง งอนโด อูมิ หมายถึง คลื่นน้ำ เป็นต้น สำหรับภาษาล้านนาที่มีไชเป็นคำยืมจากภาษาบาลีหรือสันสกฤตพบว่ามีการเขียนสระลอยเพียงคำเดียวเท่านั้น คือ คำว่า **๒๖** **เอา** หมายถึง รั้ว ไร่ น้ำ พา การปวีรرتเทียบรูปสระลอยในงานวิจัยเป็นดังตารางหน้าถัดไป

อักษรธรรมล้านนา	อักษรปวีรرت		อักษรธรรมล้านนา	อักษรปวีรرت
ฅ	อ		ฅ๑	อา
ฉ	อิ		ฉ๑	ไอ
๒	อุ		๒๑	อุ
๕	เอ		๕๑	โอ
๒๖	เอา			

๑.๔ สระจุม สระจุม หมายถึง สระที่ใช้เขียนประสมกับพยัญชนะ เพื่อให้ประกอบคำหรือพยางค์ มีทั้งสระเสียงสั้นและเสียงยาว ในที่นี้จะขอแสดงเฉพาะการปวีรرتเทียบรูปสระจุมรูปเดียวเท่านั้น สำหรับสระที่เกิดจากการประกอบกันขึ้นระหว่างสระจุมรูปเดียวตั้งแต่สองสระขึ้นไป เช่น สระแอะ (&+ะ) สระโอะ (&+ะ) ฯลฯ ก็มีหลักการปวีรرتแบบเดียวกัน คือ ปวีรرتตามตำแหน่งที่รูปสระนั้นๆ ปรากฏ การปวีรرتเทียบรูปสระจุมในงานวิจัยเป็นดังตารางข้างล่างนี้

อักษรธรรมล้านนา	อักษรปวีรต		อักษรธรรมล้านนา	อักษรปวีรต
+๓	+ะ		+๑, +]	+า, +า**
+๑	+ำ		๑	ำ
๑	๑		๑	๑
๑	๑		๑	๑
๑	๑		๑	๑

** สระ+า หรือไม้กำไฉง นิยมใช้เขียนเมื่อประสมกับพยัญชนะในอักษรธรรมล้านนา ๕ ตัว ได้แก่ <ค ท ธ บ > เพราะเมื่อประสมอักษรเหล่านี้ด้วยสระ +า หรือไม้กำไฉงขนาดปกติ จะทำให้รูปอักษรไปคล้ายกับอักษร <ก ด ต ห > ตามลำดับ ดังนั้นเพื่อป้องกันความสับสนคนล้านนาจึงใช้สระ+า หรือไม้กำไฉงแทน

อักษรธรรมล้านนา	อักษรปริวรรต	อักษรธรรมล้านนา	อักษรปริวรรต
๘๘+	แ+	๘+	โ+
๘	โ+		

๑.๕ **วรรณยุกต์** วรรณยุกต์ หมายถึง เครื่องหมายที่ใช้กำกับเสียงของคำ ในงานวิจัยพบรูปวรรณยุกต์ ๒ รูป ได้แก่ โไม้เหาะและไม้ขอช้าง ซึ่งเทียบได้กับรูปวรรณยุกต์เอกและโทในอักษรวิไทย การปริวรรตเทียบรูปวรรณยุกต์ในงานวิจัยเป็นดังตารางข้างล่างนี้

อักษรธรรมล้านนา	อักษรปริวรรต	อักษรธรรมล้านนา	อักษรปริวรรต
๘ (ไม้เหาะ)	๘	๘, ๘ (ไม้ขอช้าง)	๘

๑.๖ **อักษรและคำพิเศษ** อักษรพิเศษและคำพิเศษ คือ อักษรและคำที่มีข้อยกเว้น ไม่ได้เขียนตามรูปแบบอักษรวิไทยปติ ในงานวิจัยนี้พบอักษรพิเศษและคำพิเศษ ดังนี้

อักษรธรรมล้านนา	อักษรปริวรรต	คำอ่าน
๘๘	๘๘	-
๘๘	๘๘	-
๘๘, ๘๘	๘๘	๘๘
๘๘	๘๘	๘๘
๘๘	๘๘	๘๘
๘๘	๘๘	๘๘
๘๘	๘๘	๘๘, ๘๘ (ขึ้นอยู่กับบริบท)

๑.๗ ตัวเลข ในงานวิจัยนี้พบตัวเลขที่ใช้อยู่ ๒ ชุด คือ ชุดตัวเลขธรรมและชุดตัวเลขโหรา ดังนี้

ตัวเลขธรรม	ตัวเลขโหรา	ตัวเลขไทย
๑	ง	๑
๒	จ	๒
๓	ข	๓
๔	ช	๔
๕	ง	๕
๖	ฉ	๖
๗	ซ	๗
๘	ด	๘
๙	ต	๙
๐	อ	๐

๑.๘ เครื่องหมายและลักษณะการใช้เครื่องหมาย ในอักขรวิธีของอักษรธรรมล้านนามีเครื่องหมายทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากอักขรวิธีไทย และมีการใช้เครื่องหมายในหลายลักษณะ การปริวรรตเทียบเครื่องหมายเป็นดังตารางในหน้าถัดไป

อักษรธรรมล้านนา	อักษรปวิวรรต	ลักษณะการใช้เครื่องหมาย
ᨠ (ไม้กั้ง)	ᨡ	<p>๑. ใช้เขียนบนคำที่ประสมด้วยสระโอะที่มีตัวสะกด (สระโอะลดรูป) หรือสระโอะที่มีตัวสะกด เช่น</p> <p>คำจารึก คำอ่าน</p> <p>ᨡᨣ ᨡᨣ อัง อังค์</p> <p>ᨡᨣᨣ ᨡᨣᨣ รัง รัง</p> <p>๒. ใช้เขียนบนคำที่ประสมด้วยสระอัวที่ไม่มีตัวสะกด เช่น</p> <p>คำจารึก คำอ่าน</p> <p>ᨡᨣᨣ ᨡᨣᨣ ตัว ตัว</p> <p>๓. ใช้เขียนบนคำที่ประสมด้วยสระเอา เช่น</p> <p>คำจารึก คำอ่าน</p> <p>ᨡᨣᨣᨣ ᨡᨣᨣᨣ เต้า (ลูก) เต้า</p>
ᨢ (ไม้ก่อ)	ᨣ	<p>ใช้เขียนบนคำที่ประสมด้วยสระออที่ไม่มีตัวสะกด เช่น</p> <p>คำจารึก คำอ่าน</p> <p>ᨢᨣᨣ ᨢᨣᨣ พ่อ พ่อ</p>
ᨤ (ไม้กั้งมน)	ᨥ	<p>ใช้เขียนบนพยัญชนะในคำภาษาบาลี เพื่อให้พยัญชนะตัวนั้นออกเสียง อัง เทียบได้กับนิคหิตในอักษรวิริไทย เช่น</p> <p>คำจารึก คำอ่าน</p> <p>ᨤᨣᨣᨣ ᨤᨣᨣᨣ บรม ปรม</p>

อักษรธรรมล้านนา	อักษรปริวรรต	ลักษณะการใช้เครื่องหมาย												
+ (ไม้กึ่งไหล)	ง	<p>ใช้เขียนแทนตัว ง ในคำภาษาบาลี ทำหน้าที่เป็นตัวสะกดโดยไว้บนพยัญชนะตัวตามในวรรค ก หรือใช้เขียนในคำพิเศษบางคำ เพื่อให้พยัญชนะต้นตัวหน้าออกเสียง ช้ง เช่น</p> <table border="0"> <tr> <td>คำจารึก</td> <td>คำอ่าน</td> </tr> <tr> <td>วงชัย</td> <td>สังฆะ</td> </tr> <tr> <td>ฐัฐ</td> <td>ทั้งหลาย</td> </tr> </table>	คำจารึก	คำอ่าน	วงชัย	สังฆะ	ฐัฐ	ทั้งหลาย						
คำจารึก	คำอ่าน													
วงชัย	สังฆะ													
ฐัฐ	ทั้งหลาย													
+ (ไม้ซ้ำ)	+ ^๒	<p>๑. ใช้เขียนหลังคำเพื่อกำหนดให้ออกเสียงคำนั้นซ้ำสองครั้ง เหมือนไม้ยมกของภาคกลาง เช่น</p> <table border="0"> <tr> <td>คำจารึก</td> <td>คำอ่าน</td> </tr> <tr> <td>จจ^๑</td> <td>จจ^๒</td> </tr> <tr> <td></td> <td>จจ^๑ จจ^๒</td> </tr> </table> <p>๒. ใช้เขียนบนพยัญชนะที่เขียนซ้อนกันเพื่อให้อ่านแยกสองพยางค์ เช่น</p> <table border="0"> <tr> <td>คำจารึก</td> <td>คำอ่าน</td> </tr> <tr> <td>วงจจ^๑</td> <td>ศาสนา</td> </tr> <tr> <td></td> <td>ศาสนา</td> </tr> </table>	คำจารึก	คำอ่าน	จจ ^๑	จจ ^๒		จจ ^๑ จจ ^๒	คำจารึก	คำอ่าน	วงจจ ^๑	ศาสนา		ศาสนา
คำจารึก	คำอ่าน													
จจ ^๑	จจ ^๒													
	จจ ^๑ จจ ^๒													
คำจารึก	คำอ่าน													
วงจจ ^๑	ศาสนา													
	ศาสนา													
+ (ระห้าม)	+ ^๑	<p>๑. ใช้เขียนบนพยัญชนะเพื่อกำหนดให้พยัญชนะตัวนั้นทำหน้าที่เป็นตัวสะกด เช่น</p> <table border="0"> <tr> <td>คำจารึก</td> <td>คำอ่าน</td> </tr> <tr> <td>จจ^๑</td> <td>ภอม^๑</td> </tr> <tr> <td></td> <td>พร้อม</td> </tr> </table>	คำจารึก	คำอ่าน	จจ ^๑	ภอม ^๑		พร้อม						
คำจารึก	คำอ่าน													
จจ ^๑	ภอม ^๑													
	พร้อม													

อักษรธรรมล้านนา	อักษรปวิวรรต	ลักษณะการใช้เครื่องหมาย
+* (ระห้าม)	+ ^ร	<p>๒. ใช้เขียนบนพยัญชนะตัวสะกด เพื่อห้ามไม่ให้ ออกเสียงพยัญชนะตัวตามในคำบาลี เช่น</p> <p>คำจารึก คำอ่าน ๐๘๐ จัน ฑ จันทร</p>
๚ (ไม้ขีด)	๚	<p>๑. ใช้เขียนในคำที่ประสมด้วยสระ อะ ที่มีตัวสะกด เทียบได้กับไม้หันอากาศในอักษรวิไทย เช่น</p> <p>คำจารึก คำอ่าน ๘ วัน วัน</p> <p>๒. ใช้เขียนบนพยัญชนะต้น เพื่อให้คำหรือพยางค์ นั้นออกเสียงตัวสะกดในมาตราแม่ กก เช่น</p> <p>คำจารึก คำอ่าน ๘ ลู ลุก ๘ จัก จัก</p> <p>๓. ใช้เขียนกำกับในคำที่ต้องการให้ออกเสียงยาว โดยมากมักเป็นคำที่สะกดด้วยสระเสียงยาวใน มาตราสะกดแม่เกย แม่ ก กา หรือในคำพิเศษบาง คำ เช่น</p> <p>คำจารึก คำอ่าน ๘ เมีย เมีย ๘ หล้า ทั้งหลาย</p>

อักษรธรรมล้านนา	อักษรปริวรรต	ลักษณะการใช้เครื่องหมาย		
𑄗 (ไม้ขีด)	𑄗	๔. ใช้เขียนเป็นส่วนประกอบหนึ่งในสระ เอา ตามอักษรวิธีของอักษรธรรมล้านนา เช่น		
		คำจารึก	คำอ่าน	
		๘๖	เจ้า	เจ้า
		๘๖	เจ้า	เจ้า
		๘๖	เจ้า	เจ้า ^{๑๐}
𑄗 (ไม้เก๋าท่อนหนึ่ง)	𑄗 ⁺	ใช้เขียนไว้บนพยัญชนะต้น เพื่อให้พยัญชนะตัวนั้นออกเสียง เอา เช่น		
		คำจารึก	คำอ่าน	
		๘	ค	ค้ำ

^{๑๐} ในจารึกบางหลักเขียนไม้รอกข้าง (ไม้โท) เหมือนกับไม้ขีดทุกประการ ซึ่งในคำจารึกควรปริวรรตเป็น เจ้า แต่เนื่องจากระบบการพิมพ์ไม่เอื้ออำนวยให้พิมพ์ไม้หันอากาศซ้อนกันได้ ในการปริวรรตผู้วิจัยจำเป็นต้องปริวรรตเป็น เจ้า โดยให้แทนไม้ขีดตัวล่างด้วยไม้หันอากาศ และแทนไม้ขีดตัวบนด้วยไม้โท

๒. การใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ในคำจารึก

ในคำจารึกมีวิธีการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ ในการปริวรรตอักษรดังต่อไปนี้

๒.๑ จุดใต้ตัวอักษรจำนวน ๑ จุด (+) การใส่จุดจำนวน ๑ จุดใต้อักษรตัวใด หมายความว่าอักษรตัวถัดไปจะอยู่ใต้อักษรตัวนั้น เช่น

	คำจารึก	คำอ่าน
๒๓	เป็นเค้ลา	เป็นเค้า
๒๔	พุทธรูป	พุทธรูป

๒.๒ จุดเหนือตัวอักษรจำนวน ๑ จุด (ˆ) การใส่จุดจำนวน ๑ จุดเหนืออักษรตัวใด หมายความว่าอักษรตัวถัดไปจะอยู่เหนืออักษรตัวนั้น เช่น

	คำจารึก	คำอ่าน
๒๕	เที่ยง	เที่ยง

๒.๓ จุดใต้ตัวอักษรจำนวน ๒ จุด (ˆ) การใส่จุดจำนวน ๒ จุดใต้อักษรตัวใดหมายความว่าอักษรถัดไปอีกสองตัวจะอยู่ใต้อักษรตัวนั้น เช่น

	คำจารึก	คำอ่าน
๒๖	มคฺจล	มังคละ

๒.๔ จุดระดับเส้นบรรทัด (.) จุดระดับเส้นบรรทัดใช้แสดงจำนวนอักษรที่อ่านไม่ได้ โดยที่จำนวนจุดจะเท่ากับหรือใกล้เคียงกับจำนวนตัวอักษรที่อ่านไม่ได้ เช่น กัณ..... หมายความว่า ในจารึกที่ตำแหน่งนั้นมีอักษรที่อ่านไม่ได้ประมาณ ๕ ตัว

๒.๕ ส่วนของเส้นตรง (_____) ส่วนของเส้นตรงใช้แสดงว่าในจารึกที่ตำแหน่งนั้นมีอักษรที่อ่านไม่ได้หรือหายไปโดยไม่ทราบจำนวน

๒.๖ วงเล็บมน (( )) วงเล็บมนใช้แสดงว่าในจารึกที่ตำแหน่งนั้นมีตัวอักษรหายไปทั้งหมดหรือหายไปบางส่วน แต่สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นอักษรตัวใด เช่น

	คำจารึก	คำอ่าน
๒๗	ส(ท)ธา	ศรัทธา

ขั้นตอนที่ ๒ เป็นขั้นที่เขียนข้อความตาม "คำจารึก" ด้วยอักษรวิไทยปัจจุบัน ข้อความในขั้นนี้เรียกว่า "คำอ่าน" จะเขียนไว้ทางด้านขวาของหน้ากระดาษ การถ่ายถอดขั้นคำอ่านมีหลักเกณฑ์ดังนี้

๑. หากเป็นศัพท์ภาษาสันสกฤตที่มีใช้ร่วมกับภาษาไทยมาตรฐานและนิยมใช้กันโดยทั่วไปอยู่แล้ว จะสะกดการันต์โดยยึดตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ.๒๕๔๒ เช่น

	คำจารึก	คำอ่าน
๐๒	ธัมม	ธรรม (จะไม่สะกดเป็น "ธัมม")
๒	ปิล	ปี (จะไม่สะกดเป็น "ปิล")
๐๒๐๒	สกกกราช	ศักราช (จะไม่สะกดเป็น "สักราช")

๒. หากศัพท์ใดเป็นศัพท์ภาษาสันสกฤตโดยเฉพาะ จะเขียนให้ใกล้เคียงกับรูปศัพท์ในอักษรธรรมสันสกฤต แต่ยังคงยึดหลักการสะกดการันต์ตามอักษรวิไทยของอักษรไทย เช่น

	คำจารึก	คำอ่าน
๒	ดินจี	ดินจี (หมายถึง "อิฐ")
๒	หี	หือ (หมายถึง "ให้" - ไม่เขียนเป็น หี่)
๐๒๐๒	จุฬสกก	จุลสักกะ (หมายถึง "จุลศักราช")

๓. ในคำอ่าน หากมีการจิกคำระหว่างบรรทัด จะใส่เครื่องหมายยัติภังค์ (-) ไว้ท้ายพยัญชนะหรือสระในบรรทัดบน ดังตัวอย่างคำว่า "พระเจ้า" ข้างล่างนี้

	คำจารึก	คำอ่าน
บรรทัดที่ ๑	๒๐๒	พระ-
บรรทัดที่ ๒	๐๒	เจ้า

๔. คำบาลีจะเขียนตามหลักการเขียนภาษาบาลีที่ถูกต้อง เช่น

	คำจารึก	คำอ่าน
๐๐๒๐๒	บจเยา	ปจฺเจยา

๑.๘ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ได้คำอ่านตามอักขรวิธีเดิมตามที่ปรากฏในจารึก (คำจารึก) และได้คำอ่านตามอักขรวิธีปัจจุบัน (คำอ่าน) ตลอดจนได้คำอธิบายศัพท์ของจารึกที่พบในอำเภอนาน้อยและอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน และจะนำข้อมูลที่ได้ไปรวมกับการศึกษาตามโครงการวิจัยเรื่อง “จารึกเมืองน่าน : การศึกษาด้านอักขรวิทยาและสารัตถะ” ซึ่งเป็นโครงการวิจัยจารึกเมืองน่านทั้งจังหวัด โดยความร่วมมือกันของบุคลากรจาก ๔ หน่วยงาน คือ ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดน่าน โรงเรียนสตรีศรีน่าน และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
๒. ได้ภาพถ่ายและ/หรือสำเนาจารึกที่พบในอำเภอนาน้อยและอำเภอนาหมื่น ซึ่งสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับจารึกต่อไป
๓. ได้ผลงานในรูปแบบบทความ หนังสือ และเว็บไซต์ที่เกี่ยวกับจารึกของอำเภอนาน้อยและอำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน ซึ่งสามารถใช้เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณี ศาสนา อักขรวิทยา ภาษาถิ่น ฯลฯ ของทั้งสองอำเภอและของจังหวัดน่านโดยภาพรวมต่อไป
๔. บุคคลในท้องถิ่นและบุคคลทั่วไปมีความตระหนักในคุณค่าของจารึกในฐานะที่เป็นหลักฐานสำคัญทางด้านวิชาการ และจะได้ช่วยกันดูแลรักษาให้คงอยู่ตลอดไป